

Nr 2.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till aktieteckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker jämte i ämnet väckta motioner.

Genom en den 19 februari 1954 dagtecknad proposition, nr 152, vilken hänvisats till särskilda utskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över finansärenden, föreslagit riksdagen att till Aktieteckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1954/1955 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

I samband med propositionen har utskottet till behandling förehåft likalydande motionerna nr 445 i första kammaren av herr *Sunne m. fl.* samt nr 574 i andra kammaren av herrar *Svensson* i Ljungskile och *Rimmerfors*, vari hemställes, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 152 samt att vederbörande utskott måtte utarbeta härav föranledda ändringar i det genom propositionen nr 151 framlagda förslaget till ny rusdrycksförsäljningsförrordning.

Såsom framgår av motionärernas yrkande avser motionerna jämväl de i propositionen nr 151 framlagda förslagen.

Beträffande de skäl som anförts till stöd för de genom propositionen och motionerna väckta förslagen får utskottet, i den mån redogörelse därför icke lämnas här nedan, hänvisa till propositionen och motionerna.

Inledning.

Den nuvarande systembolagsorganisationen utformades vid 1937 års riksdag. Riksdagens beslut innebar att det skulle bildas ett systembolag i varje län med möjlighet för Kungl. Maj:t att göra undantag från denna regel. Antalet bolag blev 41. Redogörelse för bolagens organisation och arbetsuppgifter har lämnats i propositionen nr 151 angående riktlinjer för den framtida nykterhetspolitiken m. m. Av denna framgår bland annat att antalet aktieägare i vart och ett av de 41 systembolagen är 20. Aktierna som lyder på 500 kronor vardera äges av enskilda personer, vilka erhållit länsstyrelsens tillstånd att äga aktie i systembolag. Aktieägare måste förbinda sig att på anmodan av länsstyrelse överlåta sin aktie till staten.

Enligt nämnda proposition skall motbokssystemet avskaffas från den 1 oktober 1955. I propositionen föreslås vidare att den nuvarande systembolagsorganisationen avvecklas och att i dess ställe bildas ett för hela landet gemensamt bolag för detaljhandeln med rusdrycker. Förslaget grundar

sig på 1944 års nykterhetskommittés betänkande. Grundläggande bestämmelser för det tilltänkta bolaget har, i viss anslutning till vad kommittén förordat, upptagits i det med propositionen framlagda förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning.

Departementschefen.

Efter en redogörelse för de förslag, som framlagts av särskilda av besparingsberedningen år 1941 tillkallade sakkunniga för utredning om besparings- och rationaliseringsåtgärder inom rusdrycksförsäljningens område, samt nykterhetskommitténs förslag anför *föredragande departementschefen, statsrådet Sköld*, bl. a. följande.

I propositionen nr 151 föreslås att motbokssystemet avskaffas från den 1 oktober 1955. Propositionen innehåller en närmare redogörelse för mitt ställningstagande till nykterhetskommitténs förslag om organisationen av detaljhandeln med rusdrycker. I likhet med kommittén och flertalet remissinstanser har jag funnit, att systembolagen bör avvecklas och att detaljhandeln bör handhas av ett för hela landet gemensamt bolag, organiserat med centralförvaltning och distriktskontor med underlydande butiker. Riket indelas i försäljningsdistrikt, vart och ett under ledning av en distriktschef. I stort sett bör varje län bilda ett sådant distrikt.

Såsom vidare framgår av nämnda proposition ansluter jag mig icke till kommitténs förslag att länsnykterhetsnämnderna skall handha utrednings- och kontrolluppgifter beträffande utskänknigen. I stället har jag föreslagit en anordning på förevarande område som närmare anknyter till vad nu gäller men samtidigt tillgodoser intresset av effektiviserad kontroll. Förslaget innebär i huvudsak att utrednings- och kontrollarbetet koncentreras hos det blivande riksbolagets distriktschefer, vilka i nu angivna hänseende skall ha ställning av offentliga tjänstemän, restauranginspektörer. De skall i sådan egenskap vara underkastade ämbetsansvar och vara underställda länsstyrelsen, vilken alltjämt bör vara tillståndsgivande myndighet. Vid sin sida skall inspektören ha en rådgivande nämnd, bestående av i allmänhet en av länsstyrelsen utsedd ledamot, tillika ordförande, en av landstinget vald ledamot och en ledamot som utses av länsnykterhetsnämnden. Den rådgivande nämnden har således konstruerats som ett rent länskommunalt organ och kan i väl så stor utsträckning som de nuvarande systembolagsstyrelserna företräda lokala intressen. Biträdande inspektörer skall vid behov anställas av bolaget. Dessa befattningar torde ofta med fördel kunna beklädas av tjänstemän i bolaget.

Departementschefen erinrar härefter om att i det vid propositionen fogade förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning intagits vissa grundläggande bestämmelser, vilka nära ansluter sig till besparingsberedningens förslag, samt fortsätter.

I propositionens författningsförslag föreskrives bland annat att bolaget skall godkännas som detaljhandelsbolag av Kungl. Maj:t för viss tid, högst 6

år, och att i bolagsordningen skall intagas bestämmelse, varigenom staten beredes övervägande inflytande på bolagets ledning. Aktieägare i bolaget kan endast vara svenska staten eller svensk medborgare, som därtill erhållit tillstånd. Den som får sådant tillstånd måste emellertid lämna förbindelse till Kungl. Maj:t att på anmodan och på vissa villkor överlämna aktien till behörig person. I författningsförslaget har vidare intagits förbud att bereda aktieägare ekonomisk fördel utöver utdelning å aktie eller att låta ersättning till styrelseledamot eller avlöning till anställd person utgå i förhållande till omsättningens eller vinstens storlek. Vissa riktlinjer har givits för tillsättningen av de rådgivande nämnderna. Härjämte finns i författningsförslaget bestämmelser rörande dispositionen av bolagets vinst samt vissa kvalifikationskrav för ledamöter i bolagets styrelse. Slutligen stadgas att närmare bestämmelser om villkoren för godkännande och om särskild kontroll från statens sida m. m. skall intagas i avtal som upprättas i samband med bolagets godkännande.

Även i övrigt torde besparingsberedningens förslag angående bolagets organisation i stort sett kunna följas, dock med vissa modifikationer. Jag vill sålunda förorda att aktiekapitalet upptages till 500 000 kronor. Det synes emellertid icke finnas anledning att uppdelas detta på stam- och preferensaktier. Aktierna bör lyda på 1 000 kronor vardera och i princip innehavas av svenska staten. Möjlighet bör dock icke saknas att låta några enstaka aktier ägas av enskilda personer, som erhållit Kungl. Maj:ts tillstånd härtill.

Antalet styrelseledamöter synes böra sättas till åtta, med fyra suppleanter. I princip bör Kungl. Maj:t utse ledamöterna och suppleanterna. Emellertid måste enligt aktiebolagslagen åtminstone en ledamot väljas av bolagsstämman. Det torde vara lämpligt att sex ledamöter utses av Kungl. Maj:t, därav en som ordförande och en som vice ordförande. Kungl. Maj:t bör vidare utse två suppleanter. Övriga ledamöter och suppleanter väljes av bolagsstämman. Uppdragstiden bör vara två år för varje ledamot och suppleant.

Verkställande direktör för bolaget utses av styrelsen. Denna bör vara beslutför när minst fem ledamöter, därav tre bland de av Kungl. Maj:t utsedda, är närvarande.

I fråga om revisionen ansluter jag mig till besparingsberedningens förslag. Antalet revisorer bör sålunda vara fem. Av dessa bör en jämte suppleant utses å ordinarie bolagsstämma för tiden t. o. m. nästa ordinarie bolagsstämma och en jämte suppleant av Kungl. Maj:t, likaledes för tiden från en ordinarie bolagsstämma men t. o. m. den ordinarie bolagsstämman två år därefter. Av Kungl. Maj:t förordnad revisor bör vara jourhavande revisor. Till sådan revisor eller till suppleant för honom bör endast få förordnas auktoriserad revisor. Övriga tre revisorer jämte suppleanter för dem bör utses av fullmäktige i riksgäldskontoret för samma tid som den av bolagsstämman utsedde revisorn.

De nu angivna riktlinjerna för bolagets organisation jämte vissa detaljbestämmelser i anslutning till besparingsberedningens förslag men med beak-

tande av den därefter tillkomna nya aktiebolagslagens regler bör intagas i bolagsordningen för det nya detaljhandelsbolaget. Detta bör förslagsvis få namnet Detaljhandelsbolaget för rusdrycker, Aktiebolag.

I enlighet med de förut återgivna föreskrifterna i förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning skall staten godkänna detta bolag såsom detaljhandelsbolag för rusdrycker för en tid av sex år från och med den 1 oktober 1955. I avtalet bör intagas föreskrifter rörande bolagets skyldigheter mot staten och allmänheten. Det bör bl. a. åligga bolaget att ordna försäljningen på sådant sätt att därav uppkommer så ringa skada som möjligt samt att driva densamma så att behörig hänsyn tages till allmänheten. I propositionen nr 151 har jag förordnat, att priserna å utminuterade rusdrycker skall bestämmas av bolaget. Dessa bör sättas så att allmänheten skyddas mot obehörig fördyring av varorna på samma gång som bolaget erhåller täckning för sina omkostnader samt skälig inkomst av rörelsen. Såsom närmare framgår av propositionen nr 151 bör de besparingar som kan uppnås till följd av motbokssystemets slopande och omorganisationen av detaljhandeln med rusdrycker komma statsverket tillgodo för att bl. a. täcka kostnaderna för positiva nykterhetsfrämjande åtgärder. Dessa besparingar avser i huvudsak utgifter för de sociala funktioner som inom motbokssystemets ram åvilar systembolagen. Besparingarna bör således ej leda till prisnedsättningar. Jag vill även erinra om att de i annat sammanhang föreslagna nya skattesatserna på rusdrycker avvägs med tanke på det pris dryckerna kommer att betinga med systembolagens nuvarande kostnader.

Bolaget bör förbindas att tillsätta distriktschefer till så stort antal, att dessa befattningshavares uppgifter enligt den nya rusdrycksförsäljningsförordningen såsom restauranginspektörer kan fyllas på ett tillfredsställande sätt. Motsvarande bör gälla beträffande de biträdande inspektörerna. I avtalet bör härjämte intagas förbud för bolaget att utminutera rusdrycker till den som ej fyllt tjuguetå år samt till person beträffande vilken förordnats att rusdrycker ej må utminuteras till honom. Bolaget bör vidare förbindas att tillhandagå kontrollstyrelsen med uppgifter och yttranden, som är erforderliga för fullgörandet av styrelsen åliggande tillsyn över rusdryckshandlingen samt att inbetala uppburna rusdrycksskatter till statsverket. Det bör även åligga bolaget att göra framställning hos vederbörande myndigheter om utseende av ledamöter och suppleanter i de rådgivande nämnderna. Bolaget skall vidare enligt förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning utgiva ersättning till nämndernas ledamöter och suppleanter med belopp, som bestämmas av kontrollstyrelsen.

Beträffande förfarandet vid avvecklingen av de nuvarande systembolagen har några huvudpunkter angivits i propositionen nr 151. Såsom framgår därav är det avsett att det nya detaljhandelsbolaget skall övertaga systembolagens försäljningsverksamhet fr. o. m. den 1 oktober 1955. Jag har förordnat att omorganisationen i allt väsentligt slutföres före nämnda tidpunkt. Här skall jag upptaga några närmare detaljer rörande omorganisationen.

Bl. a. med tanke på att de blivande restauranginspektörerna skall träda i

verksamhet före utgången av år 1954 bör det nya detaljhandelsbolaget bildas redan i början av instundande budgetår. Statens ekonomiska medverkan vid bolagsbildningen omfattar teckning av aktierna i bolaget. Med anledning härav torde å riksstaten för budgetåret 1954/55 under kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, äskas ett investeringsanslag av 500 000 kronor till teckning av aktier i det nya detaljhandelsbolaget. Sedan det nya bolaget bildats bör det under medverkan av kontrollstyrelsen och länsstyrelserna gå i författning om att inköpa samtliga aktier i de nuvarande systembolagen, vilka aktiers belopp utgör sammanlagt 410 000 kronor. Härigenom blir det nya bolaget moderbolag till systembolagen. Dessa bör dock endast temporärt bibehållas såsom dotterbolag. Bolagens tillgångar och skulder bör överflyttas på det nya detaljhandelsbolaget och systembolagen upplösas genom fusion. Denna bör i görligaste mån vara genomförd någon tid efter den 1 oktober 1955, då det nya bolaget övertar rusdrycksförsäljningen. Redan intresset av att undvika särskild bokföring för systembolagen för år 1956 gör det emellertid angeläget, att fusionen är slutförd före årsskiftet 1955—56. Fusionen bör ske under medverkan av kontrollstyrelsen. Intill dess detaljhandelsbolaget träder i verksamhet torde erforderligt behov av rörelsemedel få täckas genom lån från systembolagen.

Såsom förut nämnts skall de blivande distriktscheferna-restauranginspektörerna börja sin verksamhet redan före utgången av år 1954. Det nya detaljhandelsbolaget bör därför snarast möjligt utse eller förordna dessa befattningshavare. Enligt förslaget till rusdrycksförsäljningsförordning skall detta ske före utgången av november 1954. Inom län där ordinarie innehavare av tjänsten inte hinner utses eller inte kan tillträda befattningen bör bolaget utvälja lämplig person, exempelvis en systembolagsdirektör, att såsom tillförordnad distriktschef-restauranginspektör fullgöra de på sådan befattningshavare ankommande arbetsuppgifterna.

Motionerna.

I motionerna *I: 445* och *II: 574* framhålles att det synes kunna anföras starka skäl för att ändringarna i försäljningsorganisationen så mycket som möjligt begränsas vid övergången till fri försäljning av rusdrycker. Därigenom vinnes att tidigare existerande arbetsgrupper rubbas så litet som möjligt och en rad organisatoriska problem undvikes, vilka eljest skulle kunna verka hindrande vid genomförandet av övriga omläggningar av nykterhetspolitiken. Det synes motionärerna stå i bättre överensstämmelse med det nykterhetspolitiska arbete, som tidigare bedrivits, att organisationen inte fixeras utan föregående praktiska prov. Den möjlighet till övergång i etapper under ständig anpassning till de erfarenheter, som görs under en övergång, vilka i detta fall föreligger, bör därför tillvaratas. Det synes därvid icke heller finnas anledning att i samband med restriktionssystemets avskaffande övergå från de nuvarande 41 bolagen till länsbolag i enlighet med alternativ II i nykterhetskommitténs förslag. Något år efter övergången till fri försäljning bör enligt motionärernas uppfattning frågan om eventuell omläggning av försäljningsorganisationen kunna upptagas till prövning.

Utskottet.

I sitt utlåtande nr 1 har utskottet med vissa jämkningar tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts i propositionen nr 151 framlagda förslag rörande detaljhandeln med rusdrycker. Utskottet har därvid biträtt förslaget att omorganisera de nuvarande systembolagen till ett för hela riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker. De av utskottet förordade jämkningarna innebär, såvitt nu är i fråga, huvudsakligen att utskottet starkare än departementschefen betonat att varje län i princip bör utgöra ett försäljningsdistrikt. Vidare har utskottet, med godtagande i princip av propositionsförslaget rörande de tilltänkta distriktscheferna-restauranginspektörerna, föreslagit vissa modifikationer i syfte att mindre starkt framhäva dessa funktionärers ställning av övervakande organ gentemot restauratörerna. I enlighet härmed har utskottet förordat att namnet restauranginspektör utbytes mot tjänstetiteln intendent för utskänkningsärenden. Utskottet har även föreslagit att antalet ledamöter i de rådgivande nämnderna utökas. Slutligen må nämnas att utskottet förordat vissa jämkningar i reglerna för avstängning från inköp av rusdrycker. Detaljhandelsbolagets skyldighet enligt Kungl. Maj:ts förslag att upprätta spärrlistor och att kontrollera att köpare icke upptagits i sådan lista föreslås av utskottet ersatt med en bestämmelse att utlämning av rusdrycker må vägras den som, enligt utminuteringsställe tillhandakommen underrättelse, av nykterhetsnämnd förbjudits att inköpa rusdrycker.

De ändringar som utskottet sålunda förordat inverkar föga på organisationen av det blivande detaljhandelsbolaget för rusdrycker. Vad departementschefen förordat i fråga om teckning av aktier i bolaget kan utskottet oförändrat tillstyrka. Likaså kan utskottet biträda vad departementschefen förordat rörande de bestämmelser som bör upptagas i bolagsordningen för det nya detaljhandelsbolaget. De av utskottet förordade jämkningarna bör komma till uttryck i det framtida avtalet mellan staten och detaljhandelsbolaget.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen, med bifall till förevarande proposition, nr 152, och med avslag å motionerna I: 445 och II: 574 såvitt de hänför sig till det genom nämnda proposition framlagda förslaget, måtte till *Aktieteckning i ett för riket gemensamt detaljhandelsbolag för rusdrycker* å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, för budgetåret 1954/55 anvisa ett investeringsanslag av 500 000 kronor.

Stockholm den 10 maj 1954.

På särskilda utskottets vägnar:

RICKARD SANDLER.

Vid detta ärendes slutbehandling har närvarit

från första kammaren: herrar Sandler, Sundelin, Pettersson, Nils Elowsson, Wahlund, Franzon, fru Carlqvist, herrar Lundqvist, Englund, Elfving, Huss och Theodor Johansson; samt

från andra kammaren: herrar Olsson i Gävle, Sundström, fru Ewerlöf, fröken Öberg, fru Johansson i Norrköping, herrar Helén, Lindholm, Braconnier, Rimmerfors, Engkvist, Andersson i Brämhult och Nihlfors.